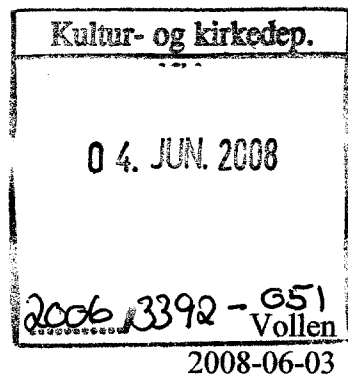

● nordisk håndverksforum

Det Kgl. Kultur- og Kirke-dept.
Postboks 8030 Dep

0030 Oslo

Høring om rapport om tradisjonelt håndverk

Nordisk Håndverksforum har med dette gleden av å oversende sitt høringssvar.

Med vennlig hilsen

Trine Thommessen, daglig leder
Slemmestadveien 394
1390 Vollen

● nordisk håndverksforum

Høringsuttalelse

Kulturhåndverk – avtrykk fra fortiden, uttrykk for øyeblikket, grunnlag for framtiden

1. Anerkjennelse og synliggjøring av utøverne

1a. Nordisk Håndverksforum er positiv til å bruke kulturhåndverkbegrepet som en ramme for fagfeltet. Vår erfaring er at ”håndverk” er et for omfattende begrep i denne sammenhengen, bl.a. fordi det også brukes om montasjearbeid som står fjernt fra dypere håndverkskunnskap. Der begrepet ”tradisjonshåndverk” klinger noe gammelmodig, har kulturhåndverkbegrepet en friskhet over seg samtidig som det er overgripende nok til å forene ulike miljøer. Begrepet er for øvrig allerede tatt i bruk av Norges Gullsmedforbund i arbeidet med å utvikle salgsportalen BIT Kulturhåndverk for gullsmeder, smykkedesignere, tekstilhåndverkere, keramikere m.fl.

1b. Håndverksfagenes lave status er i dag en hindring for utvikling. Eksempler på dette er for eksempel:

- Håndverksutdanning på høgt nivå blir lett ”kvalt” av akademisering (boklig lærdom vurderes som viktigere og ”finere” enn praktiske kunnskaper)
- Museenes ansatte håndverkere er lavtlønte sammenliknet med andre faggrupper på museene
- Det gir ikke mye status å kjøpe og eie håndverksprodukter

Det er klokt å arbeide for en høyere status ved å utvikle en strategi som har som grunnleggende forutsetning å synliggjøre og anerkjenne utøverne. Utarbeidelse av en politisk plattform for feltet som utredningen omhandler, bør være en prioritert oppgave. Det er påfallende at det pr i dag bl.a. ikke finnes en uttalt kulturpolitikk for området.

1c. Det er ingen tvil om at det er behov for en styrking av stipendordningene som kan være aktuelle å søke for kulturhåndverkerne, dersom det skal være mulig å videreutvikle fagfeltet (utredningen peker på mange av årsakene til dette). Det vil være nødvendig å utrede nærmere hva slags ordning som bør utvikles. Innenfor eksisterende ordninger bør stipendieordningen for folkekunstnere kunne inkludere kulturhåndverkerne. Sentrale tradisjonsbærere bør også være mulige statsstipendiater (også om det måtte kreve en utbygging av statsstipendiatorordningen).

2. Utdanning og videreføring av kunnskap

Ved å ta utgangspunkt i anerkjennning og synliggjøring av utøverne, oppnår en at fokus rettes mot den handlingsbårne kunnskapen som kulturhåndverkerne er bærere av. Denne kunnskapen sitter i kroppen til de som kan bruke den og læres best i kunnskapsbærende arbeidsfellesskap. Kunnskapen, selve den immaterielle kulturen, er en **forutsetning** for den materielle kulturen, dvs. gjenstander og bygninger, og kunnskapsoverføring må ligge i bunnen av en utviklingsstrategi for fagfeltet.

Utredningen beskriver etter vårt syn tilstanden på opplæringsområdet på en dekkende måte. Nordisk håndverksforum har følgende tilleggsbemerkinger:

2a. På samme måte som det er mulig å etablere friluftsbarnehager, bør det åpnes for å etablere barnehager med en kulturhåndverksprofil der barna lærer grunnleggende praktiske ferdigheter i arbeidsfellesskap med kompetente voksne. Det er ingen motsetninger mellom å utvikle førskolebarnas språklige og matematiske kompetanse og deres praktiske og musiske ferdigheter. Det er snarere slik at en allsidig bruk av kroppen og hjernen styrker evnen til å lære generelt.

2b. Kunst og håndverksfaget i skolen må styrkes i lærerutdanningen. Det bør etableres et sterkere samarbeid mellom lærerutdanningsinstitusjonene og andre fagmiljø som for eksempel Norsk Håndverksutvikling og Norges Husflidslag.

2 c. Kulturhåndverket må inkluderes i tilbudene fra de kommunale kulturskolene. Det er mulig at staten bør gå inn med påtrykk overfor kommunene for å få dette til.

2d1. Strukturen for videregående opplæring, basert på fylkeskommunene som utdanningstilbyder, passer ikke for små fag. De små kulturhåndverksfagene bør ha utdanninger som er nasjonale, men gjerne lokalisert ulike steder i landet, som er fleksible nok til å håndtere at tilgangen på elever kan endre seg fra år til år, som kan spille på lag med lokalt næringsliv og som kan utvikle individuelt tilpassede opplegg. Ungdom og voksne må få like rettigheter til denne opplæringen. Kulturringen i Akershus representerer en modell som gjerne kan bli allmenn.

2d2. Opplæringsbedriftene er det sentrale leddet i utdanningsstrukturen og det er helt nødvendig å sikre det økonomiske grunnlaget for bedriftene når de tar i mot lærlinger. Nordisk Håndverksforum støtter utredningens syn på at det er behov for en egen støtteordning for lærlinger, bedrifter og opplæringskontor innenfor kulturhåndverksfagene

2d3. Nordisk Håndverksforum tenker seg at det er mulig å etablere kompetansesentra som omfatter både

- opplæring
- næringsutvikling
- og
- formidling

Ved å ta utgangspunkt i de gode kulturhåndverkerne og miljøer med høy kompetanse, kan en knytte opplæringen direkte til næringsutvikling og i tillegg legge inn et nytt element, formidling. Tanken er inspirert av de kanadiske economuseene som er kulturhåndverks- eller matbedrifter som skaper produkter på basis av tradisjonskunnskap, og som formidler

kunnskap om faget samtidig som de selger sine produkter.¹ Det burde også være mulig å hente impulser fra Norwegian Center of Expertise (NCE)-ordningen, et klyngeutviklingsprogram utviklet av Selskapet for Industriell Vekst (SIVA), Norges Forskningsråd og Innovasjon Norge, for å få fart på regional industri, og fra miljøer som er gode på interaktiv kommunikasjonsteknologi.

Disse kompetansesentraene kan være et svar på behovet for styrket fagopplæring og utvikling av faglig dybdekunnskap, større kundetilgang (bl.a. vil det styrke reiselivet) og høyere status for fagfeltet (gjennom økt synlighet). Nordisk Håndverksforum har for øvrig startet et arbeid for å utpeke Centers of Excellence på kulturhåndverksfeltet. Både kompetansesentertanken og CeO-arbeidet bør integreres i arbeidet med å utforme en politisk plattform for feltet.

2e. Det er nødvendig for alle fagområder å få muligheter for å utvikle dybdekunnskap og faglig spisskompetanse. Mangelen på høyere håndverksfaglig utdanning avspeiler en dyp krise for feltet som kunnskapsutviklingsområde.

Det er i dag for tidlig å si hvordan oppbyggingen av håndverksfaglig utdanning på høyere nivå bør struktureres. Sentralt er behovet for en individuelt tilpasset, praksisbasert utdanning der "studenten" kan utvikle seg som **utøvende** kulturhåndverker. Det kan derfor se ut som om forsøk på å legge slik utdanning til eksisterende høgskolesystem vil få problemer med å gi studentene nok tid til praktisk opplæring pga kravene om tilpasning til høgskolesystemets organisatoriske og økonomiske struktur. Det kan hende at kunsthøgskolenes struktur, og kanskje særlig Musikkhøgskolens, kan representere et alternativ som det kan være verdt å se nærmere på. For fagfeltet er det svært viktig at stipendiatorordningen til Norsk Håndverksutvikling består og, helst, utvides til minst 10 årlige tildelinger av 3-årige stipend. På sikt er det imidlertid behov for å utrede nærmere hvordan en kan organisere høyere håndverksfaglig utdanning i en forutsigbar struktur. NHUs stipendiatorordning har de siste årene vært utsatt for manglende bevilgninger og usikkerhet mht videreføring.

2f. Nordisk Håndverksforum støtter utredningens konklusjon om at det er behov for overordnede strategier og økt samordning mht etterutdanning. Etterutdanning i kulturhåndverksfagene kan samordnes nasjonalt, men like gjerne nordisk og europeisk.

3. Næringsutvikling

3a. Nordisk Håndverksforum støtter utredningens forslag om å opprette et eget verdiskapingsprogram for kulturhåndverket. Mange kulturhåndverkere lever som en slags "moderne mangesyslere" med kombinasjoner av f.eks. produksjon og salg, undervisning, demonstrasjoner m.m.

3b. Forskning viser at en del kulturhåndverkere pendler mellom lønnete og ulønnete posisjoner, de er i enkelte situasjoner amatører, i andre profesjonelle. I noen situasjoner kan utøvelsen være hobby, i andre jobb, selv om utøveren i prinsippet gjør akkurat det samme.² Dette moderne mangesysleriet passer ikke inn i begrepsbruk eller forståelse hos virkemiddelapparatet og det er behov for å skolere virkemiddelapparatet om denne gruppas særtrekk.

¹ http://www.economusees.com/iens_en.cfm

² Thommessen m.fl. har konkludert slik i den kommende utgivelsen "Liv og lære – om liv med dans, husflid og bygningvern" (2009)

3c. Mange kulturhåndverkere er selvstendig næringsdrivende. Det er nødvendig å endre denne ordningen slik at det blir mulig å skille ut lønn og unngå å få egne inntekter satt som resultat av bruttoinntekter minus utgifter. Det er bedre å betale skatt av lønn enn av inntekter som i mange tilfeller burde gå tilbake i bedriften for å utvikle den.

3d. Nordisk Håndverksforum støtter utredningens syn på moms.

4. Samordning og struktur

4a. Nordisk Håndverksforums støtter utredningens syn på behovet for en nasjonal koordinerende enhet og opprettelsen av et nasjonalt nettverk av regionale kompetansesentra (sistnevnte kan passe inn i modellen for ”opplæring, næringsutvikling og formidling” som er skissert tidligere). Vi er også positive til at Norsk håndverksutvikling får oppdraget som nasjonal koordinator. Hvorvidt dette må føre til en fristilling fra Maihaugen, må vurderes. Siden etableringen av NHU har tilhørigheten til Maihaugen møtt mye kritikk, men det må være mulig å vurdere fordeler og ulemper med ulike tilknytningsformer opp mot selvstendighet, når den nasjonale enheten etter hvert skal etableres.

4b. Nordisk Håndverksforum er positive til at Duodjeinstituttet får et oppdrag som nasjonal koordinator innen sitt fagfelt.

4c. Når det gjelder oppbyggingen av regionale kompetansesentra vil Nordisk Håndverksforum understreke betydningen av å bygge disse på allerede etablerte kompetansemiljøer.

5. Annet

5a. Strakstiltak for å unngå tap av kompetanse

Utvikling av stipendordninger bør være et strakstiltak da dette vil kunne sikre næringsgrunnlaget for viktige, eldre tradisjonsbærere og utøvere. Det vil være klokt å legge inn forventinger, evt. krav, om at evt. stipendiemottakere er forpliktet til å bringe kunnskapen videre, enten dette skjer gjennom formelle, ikke-formelle eller uformelle opplæringsaktiviteter.

5b. Balanse mellom vernetiltak og videreutvikling av tradisjoner

Det er vanskelig å si noe generelt om dette, da situasjonen er forskjellig fra fagområde til fagområde innenfor kulturhåndverksfeltet. Imidlertid er felles at utøverne må ha muligheter til å overleve som utøvere. Først ved økonomisk trygghet vil det være mulig å sette av den tiden til utøvelse som gjør det mulig for den enkelte utøver å velge sin vei, om denne går via fordypelse i problemstillinger knyttet til vern eller til nyskaping.

Det er i dag Norges Husflidslag som har spesialkompetanse knyttet til nyskaping og innovasjon. Denne organisasjonen bør få muligheter for å utvikle seg videre mht å utforme prosjekter som sikrer designutvikling og nyskaping av håndverksbaserte produkter, enten dette inngår som et spesialansvar innenfor rammen av en ny nasjonal enhet eller på andre måter.

5c. Hvordan fungerer eksisterende statlige bevilgninger til feltet

Her kan det kort oppsummeres slik: Manglende samordning og oversikt er inntrykket fra grasrota.

5d. Samarbeid

Nordisk håndverksforum er naturlig nok mest opptatt av det nordiske samarbeidet. Vi ser på kulturhåndverksfeltet som et felles nordisk kulturområde, der de kulturelle likhetene sammenliknet med andre land er langt større enn forskjellene. I det siste har vi arbeidet med å utvikle bedre ordninger for opplæringssamarbeid for alle som ønsker yrkeskompetanse i kulturhåndverkene, deriblant utvekslingsordninger. For at utvekslingsordninger skal fungere, bør de bygges opp slik:

- Forberedende besøk
- Lett tilgjengelig informasjon for eleven/læreren om muligheten for opphold i andre land
- Søknadsprosessen må være så enkel at eleven/læreren kan søke selv
- Opplæringstilbud fra alle nordiske land bør være tilgjengelige på de nasjonale databasene for utdanningssøkende
- Det må likevel være "noen" som håndterer formalitetene og som veileder eleven/læreren i selve søknadsprosessen, dvs. det er behov for en koordinerende funksjon (kan evt. legges til opplæringskontor, regionale EU-kontor mv)
- Det må være en økonomisk støtteordning/fond som er øremerket små håndverksfag der det er mulig å søke om støtte, både til forberedende besøk, til eleven/læreren som skal reise og til bedrifter som skal ta i mot

Utvekslinger faller i dag ofte ut fordi det er for ressurskrevende å etablere individuelle ordninger. Vi har sett den danske ordningen for "praktik i utlandet" som en god ordning som vil gjøre det mulig å gå på skole i Danmark, men ha praksis i eget land. Imidlertid er dette ikke enkelt for norske elever og lærere å få til. På tross av det etablerte skolesamarbeidet i Norden, viser praksis at dette er vanskeligere enn det burde være. Det er m.a.o. ikke bare behov for at norske departement blir bedre til å samordne, det er også behov for å samordne tilbudene i Norden på en fleksibel måte. Det er liten tvil om at opplæring på nordisk nivå for enkelte små fag vil være ønskelig fordi en derved kan dra nytte av spesialiserte fagmiljø og samtidig sikre at opplæring finner sted.